

медали соҳибаси Нормуродова Ситора Сирож қизи; таэквондо-WTF бўйича Халаро “Гран-При” совриндори Ражабов Шохрух Отабек ўғли, Осиё чемпиони Қозимхожиев Нажмиддин Абдужаббор ўғли; каратэ-WKF бўйича жаҳон чемпионати совриндори Муҳаммадиев Қувончбек Алишер ўғли, Алибаев Улуғбек, Сайматов Садриддин Сирожиддин ўғли; енгил атлетика спорти бўйича Жаҳон Универсиада иштирокчилари ва ярим марофон бўйича Халқаро турнир совриндорлари Давлатов Шохрух Сайдулло ўғли, Фадеев Евгений Васильевич, Гришина Вероника Андреевна, Ҳамидова Ситора Жуманазар қизи ҳамда Евросиё У-20 Халқаро турнир шахсий кумуш медали соҳибаси Холлиева Хуршида Бахриддин қизи; Паралимпия спорт турлари бўйича “Гран-При” Халқаро турнир соҳибаси Хуррамова Лобар Абдукаримовна, Жаҳон чемпионати кумуш медали соҳибаси Наимова Гулжаной Абдулла қизи; миллий спорт турлари бўйича Жаҳон чемпионати олтин медаль соҳибаси Хисомиддинов Мухсин Муҳаммадсайдуллаевич, Жандриев Шермуҳаммад Мамаражаб ўғли, Сулаймонова Гулиноҳ Ҳолиёровна, Мўминова Мохинур Азимовна, Осиё чемпионати ғолибаси ва Жаҳон чемпионати совриндори Илматова Рината Ринатовна, Бойназаров Жалолиддин Нариддин ўғли, Мамашаева Ирода Абдурахим қизи, Ҳамраев Шахобиддин Шавкат ўғли, Чориева Менгдона Ғайрат қизи; бошқа спорт турлари бўйича Жаҳон чемпионати совриндорлари Рамазонов Исроил Исмоил ўғли, Узоқова Юлдуз Эшқобил қизи, Осиё чемпионати ғолибаси ва совриндорлари Амирова Шохиста Бахтиёр қизи ҳамда Қудратуллаева Мохирўза Қаҳрамон қизлари тақдирландилар[4].

Хуллас, мустақиллик йилларида ҳукуматимиз томонидан яратиб берилган шарт-шароитлар амалда ўз натижасини кўрсатмасдан қолмади ва Сурхон воҳасининг спортчилари дунё спорт майдонларида юртимизнинг байроғини баланд кўтариб, мамлакатимиз спортини юксак даражада ривожланишига ўзларининг муносиб улушларини қўшишди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБАЛАР ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Назиров Б.С. “Ўзбекистонда жисмоний маданият ва спорт тарихи (XX аср –XXI аср бошларида Сурхон воҳаси мисолида)”. Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори диссертацияси. –Тошкент, 2022. – Б. 162
2. Турсунов С.Н., Пардаев Т., Бегимқулов О. Ўзбек миллий кураши тарихи ва анъаналари. – Термиз: “Сурхон нашр” нашриёти. 2015. – Б. 204.
3. Хидиров З. Сурхон спорти муваффақияти сирлари//Денов овози газетаси. 2017 йил 18 октябрь сони. – 2-б.
4. Жисмоний тарбия ва спорт хисоботи. Сурхондарё вилояти Жисмоний тарбия ва спорт бошқармаси 2019 йил йиғма ҳисоботи. 7-баённома. 4-5 б.
5. Сурхон тонги. 2017 йил 26 июль. 4-б.

СУРХОНДАРЁ МИЛИЦИЯСИНИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ

Аллаёров Бекзод Эркинович,
Сурхондарё вилояти ИИБ ходими,
илмий тадқиқотчиси

Аннотация: Мақолада XX асрнинг бошлари, яъни, октабр тўнтаришидан сўнг Сурхондарё милициясининг ташкил топиши ва шаклланиши ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: Сурхондарё округи, жиноят қидирув бўлими, Ишчи милицияси, ИИХК.

Аннотация: В статье рассказывается о формировании и становлении сурхондарьинского ополчения в начале 20 века, то есть после Октябрьского переворота.

Ключевые слова: Сурхондарьинский район, уголовный розыск, Рабочая милиция, ИИХК.

Abstract: The article talks about the formation and formation of the Surkhandarya militia at the beginning of the 20th century, that is, after the October coup.

Key words: Surkhandarya district, criminal investigation department, Workers' militia, ИХК.

Бундан 80 йил муқаддам, 1917 йилнинг 25 октябрида (7 ноябрь) Октябрь тўнтариши натижасида, Россияда тарихан янги турдаги давлат-пролетариат диктатураси вужудга келди. Унинг кечиктириб бўлмайдиган асосий вазифаларидан бири - эски буржуазия ер эгалигига асосланган давлат аппаратларини, биринчи навбатда эса, жазо аппаратларини синдириб, ўрнига янги тузум манфаатларини кўзлайдган янги идоралар ташкил этиш эди.

Шу сабабдан 1917 йил 28 октябрь (10 ноябрь) куни, яъни ижтимоий ўзгаришдан уч кун кейин собиқ шўролар Ҳукуматининг ваколатига биноан, собиқ Ички ишлар халқ комиссариати “Ишчи милицияси туғрисида” қарор қабул қилди. Бу қарор янги турдаги милиция органларининг ташкил этилганлигини тасдиқловчи дастлабки тарихий ҳужжат эди. Бу қарорда таъкидланишича:

1. “Ҳамма ишчи ва солдат депутатлари советлари, ишчи милицияларини таъсис этадилар.

2. Ишчи милициялари бутунлай ва фақат ишчи ва солдат депутатлари Советлари ихтиёрида бўладилар.

3. Ҳарбий ва фуқаро ҳокимиятлари ишчи милициясини қуроллан-тиришга ва уларни техника воситалари, ҳатто давлат томонидан бериладиган (давлатга қарашли) қуроллар билан таъминлашга мажбурдирлар.

4. Ушбу ҳонун телеграф орқали ҳаракатга (кучга) киритилади”[1].

Бу қарорнинг асосий мазмуни бутун мамлакатда собиқ Советлар ҳукмронлигининг тўла-тўқис бўлишини таъминлаш ва пролетариат диктатурасини мустаҳкамлашга қаратилган эди.

ИИХК ўзининг бу қарори билан ишчи милициясини таъсис этишни собиқ Советлар зиммасига юklar экан, эндиликда жамоат тартибини муҳофаза қилиш идораси, Совет милицияси ташкил этилганлигини ва уларнинг иш фаолиятига собиқ Шўролар раҳбарлик қилишини ҳуқуқий жиҳатдан тасдиқлади.

Россиядаги инқилоб арафасида ҳозирги Ўзбекистон, Тожикистон, Туркменистон Республикаларининг кўпгина ҳудудларида Хива хонлиги, Бухоро амирлиги ва чор Россиясининг генерал-губернаторлиги идора қиладиган Туркистон ўлкаси мавжуд эди.

Бизда даставвал инқилоб 1917 йилнинг 1 ноябрида Туркистон ўлкасининг маъмурий ва сиёсий маркази бўлмиш Тошкентда рўй берди. Шу сабабли Туркистонда ҳам Россия ўлкаларидагидек, ишчи милициялари ташкил этила бошланди. Буларни ҳуқуқий жиҳатдан тасдиқлаш учун Туркистон ўлкаси Халқ Комиссарлар Совети 1917 йил 18 ноябрдаги қарорида, барча ишчи ва солдат депутатлари Советларига Қизил гвардия тузишга киришишни таклиф этади. Қизил гвардияга, жумладан, фуқароларнинг шахси ва мол-мулкни муҳофаза қилиш вазифаси ҳам топширилган эди. Шундай қилиб, Туркистонда милиция органи расман 1918 йил 28 январда тузилган[2].

Бухорода эса 1920 йил 1-2 сентябрда собиқ Қизил Армия қисмлари ёрдамида амирлик ағдариб ташланди ва ўша йилнинг 6 октябрида биринчи умумбухоро қурултойи Бухоро халқ Советлар Республикаси ташкил этилганлигини эълон қилди[4]. Ўша даврда Сурхондарё воҳаси ҳам БХСР тасарруфида эди.

1921 йилнинг 13 феврида Қизил Армия Бойсун ҳудуди атрофларида амирнинг 2 минг кишилиқ армиясини тор-мор қилиб, Денов, Юрчи ва Сариосиё районларида ҳам собиқ Шўролар ҳокимиятини ўрнатди.

Собиқ инқилобий кўмиталар дастлабки кунларданок ўз ҳудудларида жамоат тартибини таъминлаш, меҳнаткашларнинг қўлга киритган ютуқларини ҳимоя қилишга фақатгина милиция органларининг қодир эканлигига ишонган ҳолда жойларда милиция идораларини ташкил этишга киришадилар.

Дарҳақиқат архив ҳужжатларига кўра 1920 йилнинг 5 сентябриданок собиқ

Шеробод инқилобий қўмитаси Бухоро Ревкоми раисига милиция тузилганлиги тўғрисида хабар қилиб, ундан милицияни моддий жиҳатдан таъминлаш учун керакли миқдорда маблағ ажратилишини сўраган эди.

Албатта, 1920 йили воҳамиз ҳаётида ниҳоятда оғир давр ҳукмрон бўлиб, халқнинг маълум бир қисми собиқ Советлар томонига ўтган бўлса, иккинчи қисми эса унга қарши кураш йўлига ўтади, натижада оддий халқнинг маълум қисми уруш қучоғида қирилиб кетади.

Шеробод инқилобий кучлар томонидан эгаллангандан кейин, Сурхондарё воҳаси бўйича Советларнинг бошқарув марказига айлантирилган эди.

Бухоро Халқ Советлар Республикасининг ўзига хос хусусияти шундан иборат эдики, у дарҳол социалистик давлат бўлмай, балки маълум ўтиш даврини бошидан кечирди. Шу сабабли давлат идоралари, жумладан, милиция идоралари ҳам шундай жараёндан ўтдилар.

Бухоро Халқ Совет Республикаси тузилганлигининг биринчи кунларидан бошлаб тартибни муҳофаза этиш идоралари яратила бошланди. Бу идораларни бошқариш учун республика Ички ишлар халқ нозирлиги ташкил этилди. У марказий ва маҳаллий ҳокимиятларнинг барча қарорлари ва фармойишларининг бажарилишини назорат қилар, марказий ва маҳаллий маъмурий бошқариш органлари фаолиятини, милиция тузилишини, қамоқхоналарни бошқарар эди.

Нозирлик таркибида қўриқлаш бўлими таъсис этилиб, унинг зиммасига фуқароларнинг шахсий хавфсизлигини таъминлаш ва Республикада ўрнатилган давлат тузумига қарши айрим шахслар ва уюшмалар томонидан қилиниши мумкин бўлган суиқасдларнинг олдини олиш учун милиция маҳкамалари яратиш вазифаси юкланган эди. Қўриқлаш бўлимида учта тармоқ, яъни сиёсий қидирув, жиноят қидирув (жиноятчиликка қарши кураш) ва милиция (фуқароларнинг шахси ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиш) бўлимлари бор эди.

Бухоро Республикаси ҳукумати жамоат тартибини мустаҳкамлаш борсида қатъий чоралар кўрди. Республика Халқ Нозирлари Советининг 1920 йил 20 ноябрда чиқарган фармонида шундай дейилган эди: “Инқилобий тартиб ва фуқароларнинг ижтимоий хавфсизлигини ҳимоя қилиш Бухоро Совет республикаси инқилобий ҳукумати томонидан халқ ишчи-деҳқон милициясига топширилганлиги, милиция сафидаги ҳар бир кишидан (у хоҳ командир бўлсин, хоҳ оддий милиция ходими бўлсин) милиция зиммасига юклатилган вазифаларни муваффақиятли бажариш учун барча куч ва ҳаракатларни ишга солишни тақозо этади”[3].

Ўша даврларда кадрларнинг, айниқса, маҳаллий халқ орасидан чиққан кадрларнинг ўта етишмаслиги республикада, айниқса, районларда милицияни тузишда оғир қийинчиликларга олиб келар эди. Шу сабабли Бухоро Республикаси ҳукумати аҳоли ўртасида милиция ишини ўташ мажбуриятини жорий этишга мажбур бўлди. Аҳоли яшайдиган ҳар бир мавзеда оқсоқолларнинг кузатуви остида бир ёки икки киши танлаб олиниб, тартибни сақлаш уларнинг зиммасига юкланар эди. Мавзелардан сайлаб қўйилган кишиларнинг фаолияти милиция органлари назорати ва ёрдами билан олиб борилар эди.

Бухоро Халқ Совет Республикаси тузилгандан бошлаб Сурхондарё воҳасида ҳам собиқ Совет ҳокимияти органлари ташкил этила бошланди. Жумладан, Термизда собиқ Совет ҳокимиятини ўрнатиш учун тажрибали командир Гончаренко бошчилигида махсус отряд тузилади. Шеробод беги хавфли вазият яцинлашиб қолганлигини сезгач, қочиб кетади. Аммо ҳокимият аксилинқилобий кучлар қўлида эди. Инқилобчи кучлар 1921 йилнинг баҳорида Шерободни бутунлай қўлга олади ва бу ерда Совет ҳокимияти ўрнатади. Бухоро амирлиги инқирозга учраб, Бухоро Халқ Совет Республикаси асос солингандан кейин, 1921 йил бошларида ғарбий Бухоро ҳудудлари атрофида Абдуназар Мулла (мулла Имом) раҳбарлигида “Кофирларга қарши кураш ва амирликни тиклаш” байроғи остида тарафдорлар бирлашди. “Кофир урислар” билан курашга 600 отлик бирлашиб, улар исломни ҳимоя қилишга отланадилар. Бу ҳаракатга Туркиядан келган сиёсий арбоб генерал Анвар пошшо қўшилиб, Афғонистонда яшаётган Бухоро амирининг хатини раҳбарга топширади.

Анвар пошшо мингга яқин армияси билан келганди, чунки унга амир барча

вакилликни берган эди. У Ўрта Осиёда аксилинқилобчи кучлар билан бирикиб, 1921 йилнинг 8 ноябрида Шарқий Бухоро ерларини ишғол қилади. Сўнг у Совет ҳукуматига ультиматум топшириб, Бухоро, Хива ва Туркистондан Қизил армия қўшинларини олиб чиқиб кетишни ва ўзининг Ўрта Осиё давлатининг бошлиғи деб тан олинишини талаб этади. Айрим маълумотларга кўра у инглиз ҳукумати томонидан ҳам рағбатлантириб турилган. Анвар пошшо Тожикистонга Иброҳим бекни, Сурхондарёга Ҳайит бекни ўзининг вакили қилиб тайинлайди. У қўнғирот, жуз, туркманлар ва дўрмонлардан иборат 1,5-3 мингга яқин танлаган армия билан Душанбега ҳужум бошлайди. Бойсунга Рўзибекни, Деновга Асадуллобойни вакил қилиб тайинлайди. 1922 йил июнида маҳаллий халқ ва Қизил Армия билан жангда Анвар пошшо енгилади, 4 август куни сўнгги ҳал қилувчи жангда ўзи ҳам ҳалок бўлади. 1923 йили СССР ҳукумати ва Афғонистон подшоси ўртасида ўзаро алоқалар ўрнатилгандан кейин воҳамизда анча тинчлик ўрнатади.

1926-27 йиллардаги босмачилик деб аталган ҳаракат эса бошқача тус олади. Чунки Афғонистон томонидан чегарадан ўтганлар ҳар хил талончи гуруҳларга бирлашади ва оддий меҳнаткаш халқнинг мол-мулкни босиб олар, янги тузумга зарба беришга ҳаракат қилар эди. Ўша даврда янги ҳукумат томонидан Афғонистонга билиб-билмасдан ўтиб кетган ёки қочиб кетганларга қайтиб келиш, гуноҳларини авф этиш ҳуқуқлари ва алоҳида қарз бериш ваъда қилинди. Шундай вазиятларга қарамасдан, воҳамизнинг қишлоқ ва овулларида соғлом кучларни бирлаштириш, деҳқонларга озиқ-овқат етказиб бериш, уларни уруғлик билан таъминлаш каби ишлар тўхтовсиз давом эттирилди[5].

Янги тузилган қизил аскарлар, қўнгиллик халқ милицияси ва деҳқон отрядлари Анвар пошшо ва бошқа аксилинқилобчи кучларга қарши жон-жаҳдлари билан курашдилар ҳамда бу курашда улар ғолиб чиқдилар.

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, Шеробод, Бойсун, Ангор, Янги ариқ ва бошқа ҳудудлардаги жангларда мардонавор курашган дастлабки фаоллардан Исмоил Муҳаммедович Табиев, Исмоил Абдувалиев, Николай Васильевич Антонов, Лука Илларионович Браток, Степан Каземирович Гай, Қорабой Тошмуҳаммедов, Дадабола Раҳимов, Шомамади Мираҳмедов, Чори Беркалиев, Анатолий Николаевич Логинов, Ҳасан Амирханов, Аллаёр Мўминовларнинг номларини алоҳида ҳурмат ва эътибор белин тилга олиш ҳамда уларнинг ҳақларига доу қилиш жоиздир.

1924 йилнинг 12 июлида ВКП(б) Марказий қўмитаси “Ўрта Осиё республикаларида миллий чегараланиш ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилди. Бу қарор ўша йилнинг кузидаёқ амалга оширилади. Сурхондарё Ўзбекистон ССР Бухоро вилоятига округ сифатида киритилади[6].

1924 йилги 5-умумбухоро Қурултойининг қарорига биноан Сурхондарё милициясининг бошлиғи вазифасига Давронбек Ҳакимбекович Бобобеков, унинг муовини этиб Келим Ҳужаев тайинланадилар.

1925 йил 29 январида Сурхондарё округи ташкил этилиб, унинг маркази қилиб Шеробод шаҳри белгиланди.

Мавжуд қўнгилли милиция отрядларининг бевосита итоат этадиган раҳбар идоралари бўлмаганлиги сабабли ва Халқ Комиссарлари Кичик Советининг 1924 йил 19 майдаги Республикада қўнгилли милиция бўлимларини 1 октябргача тугатиш тўғрисидаги қарорига ҳамда округ ижроия қўмитаси маъмурий бўлимининг 1925 йил 18 август 7-сонли буйруғига биноан, улар маъмурий хўжалик масалалари жиҳатдан округ милиция бошқармасига бўйсундирилади ва амалда, ўша давр ҳаёт тақозосига кўра, Шерободда округ халқ милициясига асос солинади. Жамоат тартибини муҳофаза этиш ва жиноятчиликка қарши кураш кам сонли - 193 кишидан иборат милиция отлиқ отрядлари ва жиноят қидируви хизмати ходимлари зиммасига тушади.

1925 йилнинг 15 июнида Термизда жиноят қидирув бўлими ташкил этилади ва унинг бошлиғи вазифасига Иван Глусов тайинланади. Ўша йилнинг охирида бу бўлим Шерободга кўчирилиб, Термиз шаҳрида Чори Беркалиев бошчилигида беш кишидан иборат жиноят қидируви бўлинмаси тузилади. Бу бўлинма ходимлари ҳаммаси бўлиб 2 дона “наган” билан қуролланган эди. Ўша пайтда Термизда жиноятларнинг очилиши 50-80 фоизни ташкил этган.

Воҳамиз ҳудудининг турли жуғрофий сарҳадлардан иборатлиги ўша йиллари милиция ишидаги асосий оғирликларни келтириб чиқарувчи сабаблардан бири ҳисобланарди. Бир томони баландлиги 2,5 минг метргача Бойсун, Кўҳитанг, иккинчи томонда Сариосиё районида 3-4 минг метрлик тоғликлар бўлиб, об-ҳавоси ҳаддан ташқари совуқ, бошқа томонда-Афғонистон билан туташ чегара, Тожикистон, Туркменистон ҳудудларига тарқалган сарҳадлар... Буларнинг ҳаммасига улгуриш ўша вақтдаги кам сонли халқ милициясининг фаолиятини ниҳоятда қийинлаштирганди. Бунинг устига, 1925 йили илгари издан чиқарилган Самсонова-Термиз темир йул участкаси тикланди, Душанбе, Шеробод ва бошқа йўналишлардаги отлиқ почта йўллари; пахта тозалаш заводи ва электр станцияси қурилади[7]. Табиийки, бунинг натижасида воҳамизга фуқаролар, улар билан биргаликда ҳар хил мақсаддаги шахсларнинг келиш оқими анча кўпайди. Бу ҳолат ҳам милиция идораларининг фаолиятида анча қийинчиликларни келтириб чиқарар эди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙҲАТИ:

1. Совет милицияси: 1917-1987 йиллар. Москва. “Юридик адабиётлар”, 1987 йил, 46 бет.
2. Халқ хизматида 75 йил. Тошкент, “Ўзбекистон”, 1992 йил, 24-бет. ЎЗСЭ. Тошкент, 1976 йил, 7-жилд, 221-бет.
3. Халқ хизматида 75 йил. Тошкент, “Ўзбекистон”, 1992 йил, 29-бет; Совет милицияси: 1917-1987 йиллар. Москва, “Юридик адабиётлар”, 1987 йил, 64-65-бетлар.
3. ЎЗСЭ. Тошкент, 1972 йил, 2-жилд, 528-529-бетлар.
5. Сурхондарё ВДА ҳужжатлари. Ф-18, Р-1, Ж-99, 75-76-бетлар; ЎЗСЭ. Тошкент, 1971, 1-жилд, 344-бет.
6. Сурхондарё тарихидан лавҳалар. Тошкент, 1991 йил, 6-бет.
7. Сурхондарё ВДА ҳужжатлари. Ф-18, Р-1, Ж-99, 76-бет.

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИДА ЁШЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЕТИШ БОРАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИШЛАР

Қодиржонов Дилшод Бахтиёрович,
Термиз давлат университети,
илмий тадқиқотчиси

Аннотация: Сурхондарё вилоятида жиноятчиликка қарши курашиш натижалари ҳамда жамоат хавфсизлигини мустаҳкамлаш борасида туб ислохотлар амалга оширилиб, ушбу йўналишдаги ишлар изчил давом эттирилмоқда. Мақолада Сурхондарё вилоятида ёшлар жиноятчилиги профилактикасини ташкил етиш борасида амалга оширилаётган ишлар ҳақида сўз юритилган.

Таянч сўзлар: ёшлар жиноятчилиги профилактикаси, ҳуқуқбузарлик, ҳуқуқбузарлик профилактикаси, ахлоқ тузатиш ишлари, пробация, пробация назоратидаги шахс, ўқув-тарбия муассасаси.

Аннотация: В Сурхандарьинской области осуществлены коренные реформы в сфере борьбы с преступностью и укрепления общественной безопасности, и работа в этом направлении последовательно продолжается. В статье рассказывается о мероприятиях, проводимых по профилактике молодежной преступности в Сурхандарьинской области.

Ключевые слова: профилактика правонарушений среди молодежи, правонарушения, профилактика правонарушений, исправительная работа, условное осуждение, лицо, находящееся под надзором пробаии, образовательное учреждение.

Abstract: In the Surkhandarya region, fundamental reforms have been implemented in the fight against crime and strengthening of public security, and the work in this direction